

com el cat. *bacó*; un gall. *bacuxo*, que demostraria el mateix, solament el recollí Cuveiro (com a usat «en algunes partes») i no el trobo confirmat enlloc. — 10 Joaquim da Silveira (*RLus.* xxxv, 95), intrigat per l'arrelament de *bácoro* en la toponímia portuguesa, cercà quelcom, i proposa partir de l'àrab *báqar*, collectiu de *báqara*, denominació de l'espècie bovina, que també s'ha aplicat diverses vegades a d'altres espècies animals (Dozy-Eng., 231; Boqtor); però encara que algun cop s'hagi dit del brúfol, el mufló, el cervo i fins l'antílop, justament no s'ha dit mai del porc ni d'animals semblants (Dozy, *Suppl.* I, 102b). En l'àrab d'Espanya era mot viu, però dit del vacum o els seus ramats, i prou (*DCEC*, s. v. *barbacana*). — 11 D'aquest mot anglès —permeti-se'm indicar-ho de pas— sembla ser compost un anglicisme popular que degué quedar a Menorca del llenguatge de les escoles durant la dominació britànica: *bècastèm* 'revés, clatellada' (veg. Moll, en *AlcM* i en la seva monografia de Ciutadella) de *back of stamp*, terme de l'argot escolar, literalment 'revés o esquenada d'una coça'. — 12 Ranke, Genzmer. Si no m'enganyo, surt en *Hun-nenschlachtblied*, 45. — 13 Un cas únic seria el recent castellanisme cat. *tocino*, però veg. en aquest article del *DCEC* com aquest mot no ha designat mai en castellà ni portuguès altra cosa que la cansalada; l'aplicació catalana a l'animal és un fet limitat a ambients lingüístics anòmals, que per tant fàcilment pot sortir d'un malentès, i en tot cas es justifica sols pel desig de fugir a tota ultrança de l'ús de *porc*, percebut com a mot grosser (parlant amb perdó!).

BACUL, 'crossa o gaiato, especialment la que és símbol d'autoritat', pres del llatí *baculum* 'bastó'. □ 1.ª doc. *baculo* (Belvitges 1803, Labèrnia 1839); *bàcul* (poetes de fi del S. XIX).

Existeix la var. *bacle* a Menorca (*AlcM*); i a la mateixa illa trobem un descendent popular (o semi-popular) de BACULUM, *bago* 'bastó combat al qual va enganxada la bèstia que roda a la sínia'.

DERIV.: *Baculits*, subst. m. pl. 'gènere de cefalòpodes extingits' (*DFa*).

CPT.: *Baculiforme*, *baculimetria* (mots científics *DFa*).

BADALLAR, 'obrir la boca per un moviment espasmòdic d'inspiració seguit d'expiració prolongada per efecte de la son, fatiga, tedi', etc. El mot català així com l'oc. *badalhar*,¹ fr. *bâiller* (fr. ant. *baillier*) i nord-italians *zbadaçar(e)* (emil.), *zba(da)gar* (lomb., ven.), *bayé* (piem.), *bağá* (gen.) descendeixen del llatí vulgar BATAULARE.² □ 1.ª doc.: Llull, *Contemplació* (c. 1272).

També figura en altres textos coetanis com les *Vides Ross.*, amb indicació de la superstició curiosa que donà naixença als quasi sinònims *aixavuirar* i *uís* (de EXAUGURIARE i AUGURIOS): «era tant greu aque-la pestel·lència que ls homes --- en los parlaments sobtament

morien; per què, disien aquells qui de costa li estaven: Déus t'ajut! Déus t'ajut! On d'aquels temps a ensà és servat entre nós: e motes vegades quant negú *badalava*, sobtament eixia d'él l'esperit; per què, quant negú volia *badalar*, él se seyava sobtament em-bans —», f° 113r2 (= Voragine, cap. 70, ed. Graesse, p. 313.8, 313.12, traduïnt primer *sternutantem* i després *cum aliquis oscitabat*).

Badallar, 'morir' en M. V. Amer, S. XIX (JMBover, *BiEscrBal.* I, 30.6.4).

BATAULARE fou derivat de BATARE (forma romànica d'origen onomatopèic que va donar el cat. *badar* i que sembla haver significat 'badallar' i 'obrir (la boca)')³ evidentment amb una influència d'OSCLARE que designava també una acció feta amb la boca,⁴ i tal formació s'hauria provocat justament amb un intent de distingir més clarament entre els dos esmen-tats sentits de BATARE.⁵

Una variant *abadallar* es troba a Bielsa a la part oriental d'Aragó.

DERIV.: *Badallaire*; *badallera*; *badallador*, -ra; *badallament*, ant.

Esbadellar, 'obrir-se una flor, una fruita' sembla haver-se format d'un *badallar(-se)* 'badar-se, obrir-se' amb una influència de *badall* 'esclatxa', diferenciat posteriorment de *badallar* amb el prefix intensiu *es-* i el canvi de la terminació en *-ella(r)*: «Va rompre a caminar pel calabòç a grans gambadas, cridant nerviosament, sacejant la porta que es mig-esbadellava», PCoromines (*Presons Im.*, 164). A Eiv. amb repercussió de líquida: «digué a sa dona, que se'l mirava amb sos uis molt *esbadrellats* ---», JCastelló (Villan-gómez, *Lli. d'Eiv.*, 213); d'on un posverbal **esbadrell* 'esclat': «temps era temps que finsuser em plaïen / els tràgics *esbadrells* de tempestat, / quan el cel i la mar s'entenebrien», IMacabich (ib. 90).

D'altra banda el mot s'altera per «canvis de sufix», que en realitat són el resultat d'encreuaments amb parònims. En particular amb un derivat de VITICULA (= cast. *vedija* 'floc de cabells'), d'on resulta *esbadiar-se*. Verdager usa, amb ben poca diferència de sentit, adés *esbadellar-se* adés *esbadiar-se* (que originàriament es digué de les trenes i flocs de cabell): «en branques de mar *esbadiant-se*» (esbós de l'*Atl.*, 1867, v, ≠ 14a) i *s'esbadella* ib. IV, 32c, però *esbadiant-se* (esborrat després), en l'original de 1877, III 13c (amb matís una mica diferent). Amb un altre sufix (el de *badoc*): maestr. *esbadocar* «consentit, crevillat de *bados*, cascata» (GaGirona, 285), eiv. *esbedrucà* «abrirse las frutas» (PzCabrero). J. G.

¹ Oc. *badalhar* amb el mateix sentit que en català; en l'Edat Mitjana prenia de més a més el sentit de 'tenir singlot' (cast. *hipar*) aplicat al singlot causat per una pena: freqüent en *Flamenca*, vv. 3304, 5619, 6023. — ² El toscà *sbadigliare* pot també venir directament de BATAULARE segons accepta Prati. — ³ Però a l'exemple que cita *AlcM* del *Curial*, «*badalle* la mar», podem tenir només l'ús figurat de *badallar*; el mateix dicc. documenta *badallar*, tr. 'obrir el pa per fer companatge' en el Maestrat. —